

Rehabilitacija Ernesta Jazbeca

Dr. Ernest Jazbec je bil več kot 70 let oklevetan kot zločinec. Danes je dokončno znano, da je bil velik narodnjak.

Kdo je bil dr. Ernest Jazbec? To je oseba, ki je že več desetletij grdo omadeževana, da je v Trstu 10. marca 1944 umorila dr. Stanka Vuka, njegovo ženo Danico Tomažič in gosta dr. Draga Zajca. Za to kleveto imajo »zasluge« komunisti, predvsem pa njihov povojni publicist Jože Vidic, ki je leta 1975 v knjigi *Po sledovih črne roke* temu umoru in krivcih zanj namenil celo poglavje.

Nekateri smo iz konteksta branja tovrstne prokomunistične literature in nasploh njihove zgodovine vedeli, da je šlo za grd konstrukt in brezobziren očitek krivde nedolžnemu človeku, da so prikrili svoj zločin. To je dokončno razkril Martin Breclj s svojo izjemno raziskavo, ki je izšla v knjigi *Anatomija političnega zločina. Trojni umor v Rossettijevi ulici med ugibanji in dejstvi* (Mladika, Trst, 2016).

Ne le da dr. Ernest Jazbec ni bil morilec v tržaški ulici Rossetti, bil je velik narodnjak in organizator slovenskega šolstva v težkih medvojnih razmerah na Tržaškem in Goriškem (od kapitulacije Italije septembra 1943 do aretacije 14. oktobra 1944, ko so ga Nemci odpeljali v taborišče), potem ko so ga uničili italijanski fašisti.

Pravnik

Ernest Jazbec je bil pravnik in organizator šolstva na Primorskem, po značaju trd Kraševac, načelen, oster in zaveden Slovenec. Rodil se je 16. aprila 1913 v Svetem pri Komnu. Osnovno šolo je obiskoval doma in v Gorici, gimnazijo je končal v malem semenišču v Gorici. Na univerzi v Padovi je leta 1941 diplomiral iz prava, leta 1943 pa še iz političnih ved.

Delal je v Gorici in Trstu, kjer je imel v Vii Commerciale 3 odvetniško pisarno. Že kot visokošolec se je pridružil goriškemu politikom in bil pristaš Besednjakove in Ščekove skupine znotraj goriške krščansko-socialne skupine.

Fašistične oblasti so Ernesta Jazbeca nadzirale kot »antifašista« in Ščekovega pristaša. Oktobra 1942 so ga aretirale, od novembra 1942 do septembra 1943 je bil zaprt v goriškem zaporu.

Po izpustitvi iz zapora se je javil pri partizanih, a je med njimi ostal le krajši čas. Jeseni 1943 je začel na Tržaškem s pomočjo Karla Živica, študenta prava iz Trsta, organizirati slovensko šolstvo. Ustanovil je šolski svet, ki pa je pod vplivom OF sklenil, da je treba počakati na popolno prostost. Veliko je hodil po deželi in ustanavljal šole. Osebo je s šolskih stavb odstranjeval italijanske table z napisi *Scuola*. Brat Bernard je pričeval, da ni bil nikjer organiziran, ampak je vse delal iz narodne zavesti. Hodil je tudi k škofu Santinu ter se potegoval za

Zaslужni za razkritje resnice o dr. Ernestu Jazbecu Foto: Ivo Žajdela

slovenske maše in pridige. Bil je preveč krščansko vzgojen, da bi delal kaj slabega, in tudi v taborišču je vlival pogum drugim, čeprav je sam trpel.

Ko je gestapo odkril tržaško podružnico Vauhnikove obveščevalne organizacije, ki jo je vodil časnikar Jože Golec, so Nemci 14. oktobra 1944 zaprli tudi Jazbeca, zato nekateri oba dogodka povezujejo.

Domoljub

Zdaj je Ernest Jazbec dokončno rehabilitiran. Za to so poskrbeli organizatorji študijskega srečanja *Ernest Jazbec – domoljub zunaj kalupov* Goriška Mohorjeva družba, Študijski center za narodno spravo (Ljubljana), Krožek za družbena vprašanja Anton Gregorčič (Gorica) in Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček (Trst). Bilo je 25. oktobra v Trgovskem domu v Gorici.

Posvet je vodila publicistka iz Gorice Erika Jazbar. Najprej je Martin Breclj v daljšem uvodnem nagovoru pod naslovom *Ernest Jazbec, domoljub zunaj kalupov*, prikazal, kdo je bil Ernest Jazbec.

Predavatelji na posvetu so prikazali Jazbeca, okoliščine, v katerih je živel in deloval, kot tudi njegovo delo in življenje v zadnjem letu in pol življenja, ter smrt. Njegova sorodnica Majda Jazbec Maček je prikazala družino, iz katere je izhajal. Renato Podbersič ml. je analiziral njegove mladostne dnevniške zapise. Peter Černic je predstavil glavne dileme slovenskih katoličanov na Primorskem od ukinitve slovenskega parlamentarnega predstavništva v Rimu do padca fašizma leta 1943.

Jože Možina je predstavil brutalen revolucionarni model, spočet v osrednji Sloveniji, ki ga je Komunistična partija Slovenije z zamikom vsilila tudi Primorski, kjer so komunisti posledično zakrivali umore številnih primorskih domoljubov in zadali uničujoč udarec narodni enotnosti.

Organizator šolstva

Miroslava Cencič je osvetlila prizadevanje dr. Ernesta Jazbeca in njegovih sodelavcev za obnovo in poživitev slovenskega šolstva na Tržaškem, predvsem leta 1944. Opisala je njegove metode dela in dosežke v neizprosni konkurenci s tremi političnimi in ideološkimi silami, ki so si prizadevale dobiti šolstvo v svoje roke.

Dr. Ernest Jazbec je bil velik narodnjak in organizator slovenskega šolstva v težkih medvojnih razmerah na Tržaškem in Goriškem.

Prikazala je usodo sredinskih šol in uspehe organov OF pri prevzemanju dominantne vloge v družbenem dogajanju. Pojasnila je politično pripadnost Ernesta Jazbeca, njegovo vlogo v Tajni krščansko-socialni organizaciji ter vzroke sovražnega odnosa KPS oziroma komunistov do teh iskrenih domoljubov. Dotaknila se je tudi strategije komunističnega uničevanja nevtralnih šol in ideoloških nasprotnikov.

Cencičeva je dejala, da je dr. Jazbec s sodelavci uresničeval program duhovnega voditelja krščanskih socialcev Virgila Ščeka, ki »obsega vse tisto delo, ki pospešujejo duševno in tvarno blaginjo večjemu delu naroda«. Med vojno je bila programu med drugim dodana naloga, da se s kulturnim delovanjem v narodno mešanih mestih dokazuje nazočnost Slovencev. Jazbečevo uresničevanje tega programa dokazuje že dejstvo, da je bil kaplan Jože Gregor njegov sodelavec, in sicer referent za prosveto. Karizmatični tržaški katehet Škabar je bil navdušen nad delom dr. Jazbeca in Živica in ju je zaradi njune vneme imenoval za Cirila in Metoda.

Statistični izračun pove, da so 66 % ali dve tretjini šol na Tržaškem in delu Kraša obudili v življenje dr. Jazbec in duhovniki.

Vosov zločin

Martin Breclj je v temeljiti analizi najprej spomnil, da je bil Ernest Jazbec v primorskem in širše slovenskem zgodovinskem spominu dokaj negativno zapisan. Na njegov lik je posebno temno senco vrgla obtožba, češ da je bil vpleten v zločin 10. marca 1944 v Rossettijevi ulici v Trstu, v katerem so bila uničena mlada in obetajoča življenja dr. Stanka Vuka, njegove žene Danice Tomažič ter njunega ljubljanskega gosta dr. Draga Zajca.

V svojem prispevku je navedel razloge, zaradi katerih smemo trditi, da je bila ta huda obtožba na Jazbečev račun neosnovana. Pri tem se je v veliki meri oprl na izsledke, do katerih se je dokopal v svoji izjemni knjigi *Anatomija političnega zločina* iz leta 2016.

Analizo je končal z naslednjimi ugotovitvami: »Nanizani argumenti temeljito spodkopavajo obtožbe, po katerih naj bi bil dr. Ernest Jazbec član morilske trojke ali kako drugače vpleten v umor dr. Stanka Vuka, Danice Tomažič in dr. Draga Zajca. Toda do istega zaključka lahko pridemo tudi po čisto drugačni poti. Danes namreč razpolagamo z logično konsistentno ter empirično zadostno podprto razlago, ki trojni umor v Rossettijevi ulici pripisuje komunistom znotraj OF.

V svoji knjigi *Anatomija političnega zločina* sem navedel več kot 20 natančnih in tehtnih posrednih dokazov, ki se med seboj ujemajo in dopolnjujejo, po katerih so zločin izvršili trije pripadniki VOS. Na osnovi raznolikega empiričnega dokaznega gradiva in širše zgodovinske analize v svojem delu odgovarjam tudi na vprašanja, kdo je zločin navdahnil, kdo je sprejel odločitev o umorih in zakaj. Glavna tarča morilske akcije je bil Stanko Vuk, katerega so se komunisti hoteli znebiti, da ne bi kot predstavnik krščanskih socialcev načel njihovega političnega monopola v OF na Primorskem. Šlo je za vodilne slovenske komuniste, ki so nadzorovali VOS na primorski in centralni ravni ...«

»Skrivnostna« smrt

Ivo Jevnikar je šel po sledi nemške aretacije Ernesta Jazbeca, taboriščnih poti in smrti takoj po vojni. Dejal je, da se njegovo ime pojavi v zaporniški knjigi tržaških koronejskih zaporov 14. oktobra 1944, 28. novembra 1944 pa je zabeležena njegova napotitev v internacijo. Nato mu je s temeljito raziskavo sledil na osnovi nemških dokumentov: 30. novembra je došel v taborišče Mauthausen, 5. decembra so ga poslali v zunanje taborišče Melk, nato v Ebensee, kjer so ga Američani 6. maja 1945 osvobodili. Pisno se je oglašil sorodnikom. 18. maja je zabeležen v seznamu preživelih jugoslovanskih internirancev.

O njegovi aretaciji in smrti je Jevnikar postavil nekaj vprašanj. Kaj je sledilo, še ni razčiščeno, kakih dokumentov ni bilo mogoče najti, tako da ostajajo le namigi in govorice. Tudi razlogi za njegovo aretacijo niso jasni: delo za narodne pravice Slovencev mimo partizanov in domobrancev, protinacistično delo v povezavi s probritanskimi krogi?

Ivo Žajdela